

Sygn. akt III AUa 121/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 czerwca 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodniczący:	Sędzia Jolanta Hawryszko (spr.)
Sędziowie:	Beata Górską Romana Mrotek

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 23 czerwca 2021 r. w S.

sprawy M. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G.

o przyznanie emerytury

na skutek apelacji ubezpieczonego

od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 6 grudnia 2017 r., sygn. akt VI U 411/17

1. oddala apelację,

2. zasądza od M. S. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w G. kwotę 480 (czterysta osiemdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego organu rentowego w postępowaniu apelacyjnym i w postępowaniu przed Sądem Najwyższym.

Romana Mrotek	Jolanta Hawryszko	Beata Górską
---------------	-------------------	--------------

III AUa 121/21

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. odmówił ubezpieczonemu M. S. prawa do emerytury w wieku obniżonym wskazując, że ubezpieczony nie udowodnił 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

W odwołaniu od decyzji ubezpieczony wniósł o zmianę i przyznanie prawa do emerytury podnosząc, że organ rentowy pominął okres pracy w warunkach szczególnych na stanowisku montera instalacji sanitarnych od 12.02.1975 do 8.12.1977 w (...) "G." w G., od 5.08.1983 do 30.11.2988 w (...) w G. oraz od 8.05.1980 do 30.07.1983 w (...) w G..

W odpowiedzi na odwołanie, organ podtrzymał stanowisko przedstawione w decyzji.

Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 6 grudnia 2017 r. oddalił odwołanie.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony, ur. (...), legitymuje się bezspornym okresem ubezpieczenia 25 lat, 7 miesięcy i 14 dni okresów składkowych i nieskładkowych oraz bezspornie posiada staż pracy w warunkach szczególnych wynoszący 8 lat i 12 dni (od 8.12.1988 do 31.08.1990 i od 1.09.1990 do 31.12.1998). Na dzień złożenia wniosku o przyznanie emerytury, nie był członkiem otwartego funduszu emerytalnego.

Ubezpieczony był zatrudniony na podstawie umowy o pracę od 12.02.1975 do 8.12.1977 w (...) "G." w G.; był monterem instalacji zewnętrznej: wodnej, kanalizacyjnej i deszczowej, układał instalacje wodnokanalizacyjne w wykopach wykonanych przez koparkę. Głębokość wykopów zależała od projektu danej inwestycji. Rury były układane w wykopach na różnych głębokościach wraz ze spadkiem.

W okresie od 26.10.1976 do 29.11.1977 ubezpieczony odbywał zasadniczą służbę wojskową. Przed powołaniem do służby wojskowej jak i po jej odbyciu wykonywał taką samą pracę.

Ubezpieczony od 8.05.1980 do 30.07.1983 był zatrudniony w (...) w G. na stanowisku montera instalacji sanitarnych i jednocześnie brygadzysty; praca polegała na montażu instalacji kanalizacyjnej, wodnej i deszczowej, wykonywał prace na zewnątrz. Wykopy były wykonywane przez koparkę oraz ręcznie. Ubezpieczony układał rury w wykopach, wykonywał podsypki, podmurówki, studnie. M. S. wykonywał tą pracę w wykopach o różnych głębokościach od 1,5 metra do 6 metrów.

Ubezpieczony od 5.08.1983 do 30.11.1988 zatrudniony był w (...) w G. jako monter instalacji wodnokanalizacyjnej. Takie instalacje montował wykonując inwestycje mające miejsce na terenie zakładów (...) w G., , gdzie wykopy miały 6 metrów. W C. w wykopach 2-metrowych montował instalację sanitarną i deszczową. W W. w wykopach poniżej 3 metrów wykonywał instalację sanitarną i taką samą pracę wykonywał również przy szpitalu w G. przy ulicy (...).

Sąd Okręgowy nie uwzględnił odwołania i wyjaśnił, że zgodnie z art.184 ust.1 ustawy z 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych - ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 roku przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art.32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli:

- 1) okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz
- 2) okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27.

Stosownie do treści art.184 ust.2 ww. ustawy, w brzmieniu obowiązującym od 1.01.2013, emerytura, o której mowa w ust.1, przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa. Prawo do emerytury na podstawie art.184 ww. ustawy przysługuje ubezpieczonemu, który na dzień wejścia w życie ustawy (1 stycznia 1999) spełnił określone w niej wymogi stażowe, a po tej dacie osiągnął wymagany wiek, niezależnie od tego czy w chwili osiągnięcia tego wieku wykonywał pracę w szczególnych warunkach, czy wykonywał inną pracę i czy pozostawał w zatrudnieniu. Z treści art.32 ww. ustawy wynika, że możliwe jest wcześniejsze przejście na emeryturę przez pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Zgodnie z art.32 ust.4 ww. ustawy wiek emerytalny, o którym mowa w ust.1 rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki na podstawie którym osobom wymienionym w ust.2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. Za dotychczasowe przepisy, w rozumieniu art.32 ust.4 ww. ustawy, należy uważać przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. nr 8, poz.43), ale

wyłącznie w zakresie regulowanym przez ww. ustawę o emeryturach i rentach, a więc co do wieku emerytalnego, rodzaju prac lub stanowisk oraz warunków, na jakich osobom wykonującym prace określone w ust.2 i ust.3 art. 32 tej ustawy przysługuje prawo do emerytury (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 13.02.2002, III ZP 30/01 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 24.09.2009, II UK 31/09)

Zgodnie z §3 i 4 ww. rozporządzenia za okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury uważa się okres wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczanymi do okresów zatrudnienia. Pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn,
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Powołany wykaz wskazuje wszystkie te prace w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego.

W wykazie, do pracy w szczególnych warunkach zostały zaliczone roboty wodnokanalizacyjne oraz budowa rurociągów w głębokich wykopach (dział V punkt 1). Roboty wodnokanalizacyjne, o których mowa we wskazanym powyżej punkcie muszą być wykonywane w głębokich wykopach, to jest przy instalacjach znajdujących się poniżej gruntu, w sieciach kanalizacyjnych, studzienkach, instalacjach podziemnych (wyrok Sądu Najwyższego z 27.01.2012, II UK 103/11). Roboty wodnokanalizacyjne nie są wykonywane w szczególnych warunkach jeżeli nie są wykonywane w głębokich wykopach. Taki pogląd wyraził Sąd Najwyższy także w wyroku z 14.11.2013 r., II UK 133/13, wskazując że wymóg uznania robót wodnokanalizacyjnych za prace wykonywane w szczególnych warunkach, będący warunkiem koniecznym do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, zostaje spełniony tylko wtedy, gdy takie roboty były wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w głębokich wykopach.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że w sprawie spór pomiędzy ubezpieczonym i organem rentowym koncentrował się na nieuwzględnieniu przez organ okresów zatrudnienia w warunkach szczególnych od 12.02.1975 do 08.12.1977 w (...) "G." w G., od 5.08.1983 do 30.11.2988 w (...) w G. oraz o od 8.05.1980 do 30.07.1983 w (...) w G.. We wszystkich trzech okresach spornych, ubezpieczony pracował jako monter sieci wodnokanalizacyjnej. Sąd Okręgowy uznał za wiarygodne zeznania świadków oraz dowód z przesłuchania ubezpieczonego. Odnosząc się do przedstawionych przez ubezpieczonego świadectw wykonywania pracy w warunkach szczególnych, wskazał że w postępowaniu sądowym są to dokumenty prywatne w rozumieniu art. 245 k.p.c. i jako takie podlegają. Sąd Okręgowy podkreślił, że wykonywanie robót wodnokanalizacyjnych nie jest pracą w warunkach szczególnych, gdy nie odbywa się w głębokich wykopach. W orzecznictwie wskazuje się, że za głębokie wykopy uznaje się wykopy przekraczające głębokość 3 m (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 08.05.2014 r., III AUa 1102/13 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 12.03.2015 r., III AUa 291/14). Tylko w takich wykopach praca jest na tyle uciążliwa z powodu ograniczenia wentylacji i przestrzeni, że uzasadnia obniżenie powszechnego wieku emerytalnego. Sąd Okręgowy wskazał, że z zeznań świadków C. H. i R. S. oraz z przesłuchania strony wynika, że ubezpieczony w żadnym z okresów spornych nie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy przy montażu urządzeń wodno-kanalizacyjnych w głębokich wykopach. Wykopy w których pracował miały od 1,5 m do 6 m głębokości. Sąd wskazał, że na podstawie ww. dowodów nie mógł w sposób niebudzący wątpliwości poczynić ustaleń, w jakich dokładnie okresach ubezpieczony wykonywał tylko pracę w wykopach powyżej 3 m głębokości. Z przedstawionych dowodów wynikało, że praca ubezpieczonego sprowadzała się do przygotowania wykopu pod instalację przez jego zabezpieczenie i układaniu instalacji wodnokanalizacyjnej w wykopie wykonanym ręcznie lub już przygotowanym przez koparkę. Była to praca wykonywana w wykopach o różnej głębokości i zależała od rodzaju montowanej instalacji. Skoro nie ma dowodów w sprawie pozwalających na niewątpliwe stwierdzenie, że ubezpieczony pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonując roboty wodnokanalizacyjne w głębokich wykopach, to brak możliwości uzupełnienia stażu pracy w warunkach szczególnych do wymaganych 15 lat.

Apelację od wyroku złożył ubezpieczony, zarzucając rozstrzygnięciu:

1. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 184 w zw. z art. 32 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 1, § 2 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) przez uznanie, iż wnioskodawcy nie przysługuje prawo do emerytury w sytuacji, gdy posiada okres składkowy wynoszący 25 lat oraz wykonywał pracę w szczególnych warunkach przez okres co najmniej 15 lat;

2. naruszenie przepisów postępowania mających istotny wpływ na rozstrzygnięcie, a mianowicie:

a) art. 229 k.p.c. przez niezaliczenie jako pracy w warunkach szczególnych następujących okresów pracy:

- od 12.02.1975 do 08.12.1977 w (...) w G., -od 15.08.1983 do 30.11.1988 w (...) w G.,
- 08.05.1980 do 30.07.1983 w (...) B. w G.

b) art. 231 k.p.c. przez brak jakiegokolwiek oceny Sądu I instancji pracy wykonywanej przez ubezpieczonego pod kątem ustalenia, czy była wykonywana w warunkach szczególnych, pomimo dokonania przez Sąd I instancji prawidłowych ustaleń stanu faktycznego w zakresie wykonywania tej pracy przez odwołującego;

c) art. 233 k.p.c. wyrażającego się przekroczeniem granic swobodnej oceny dowodów, co doprowadziło Sąd I instancji do błędnego przekonania, iż układanie rur wodociągowych w wykopach o głębokości mniejszej niż 3 metry nie daje się zakwalifikować jako prace w głębokich wykopach, mimo wykonywania także pracy w wykopach głębszych niż 3 metry, co doprowadziło do nieuzasadnionego niezaliczenia, jako pracy wykonywanej w warunkach szczególnych, pracy ubezpieczonego w ww. okresach. Ubezpieczony wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i poprzedzającej go decyzji ZUS w ten sposób, że ubezpieczonemu M. S. przyznaje się prawo do emerytury od 1 maja 2017r.,

Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z 20 września 2018 r. oddalił apelację.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu skargi kasacyjnej ubezpieczonego, wyrokiem z 17 lutego 2021 r. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu **wyjaśnił**, że wykonywanie prac w wykopach na różnej głębokości, niekiedy nie wynoszącej 3 metrów, nie wyklucza możliwości zaliczenia tej pracy jako wykonywanej stale i w pełnym wymiarze w warunkach szczególnych. Sąd Najwyższy odwołał się do wyroku Sądu Najwyższego z 16.01.2018 r. III UK 16/17, że w razie wykonywania prac w wykopach na różnej głębokości, niekiedy nie wynoszącej 3 metrów, nie wyklucza się możliwości zaliczenia tej pracy jako wykonywanej stale i w pełnym wymiarze w warunkach szczególnych. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że interpretacja pojęcia głębokich wykopów wymaga zastosowania obok kryterium ich głębokości wyrażonej w metrach także dodatkowych kryteriów. Kryteria te są określone w przepisie art. 32 ust. 2 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w myśl którego za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. W ocenie Sądu Najwyższego wyznaczenie ścisłej granicy głębokości wykopu (np. 3 m) uzasadniającej zaliczenie pracy jako wykonywanej w warunkach szczególnych w oparciu o normy techniczne nie było trafne. Sąd Najwyższy stwierdził, że uwzględniając wzrost przeciętnego człowieka, również praca w wykopie o głębokości około 2 metrów mogła zostać oceniona jako praca o znacznym stopniu uciążliwości, wymagająca wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne. Jednym z podstawowych wymagań bezpieczeństwa i higieny pracy jest obowiązkowe zabezpieczenie ścian wykopu począwszy od 1 m głębokości. Sąd Najwyższy stwierdził, że decydującym kryterium możliwości zakwalifikowania danej pracy w wykopach do prac w szczególnych warunkach i przyznania z tego tytułu emerytury powinna być stała praca w pełnym wymiarze czasu pracy w wykopie, którego głębokość przeciętnie przekraczała wzrost danego pracownika.

Sąd Apelacyjny, po ponownym rozpoznaniu sprawy i uwzględnieniu uwag Sądu Najwyższego, uznał że apelacja jest niezasadna.

Spór w sprawie dotyczył prawa ubezpieczonego do emerytury na podstawie art. 32 w zw. z art. 184 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), w szczególności, czy ubezpieczony wykazał, że wykonywał co najmniej przez 15 lat pracę w warunkach szczególnych wymienioną w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.). W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji wydał trafny wyrok.

Należy przypomnieć, że prawidłowe rozumienie pojęcia pracy w szczególnych warunkach nie jest możliwe bez wnikliwej analizy rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Z zestawienia § 1 i 2 tegoż rozporządzenia wynika, że pracą w szczególnych warunkach jest praca świadczona **stale i w pełnym wymiarze** na stanowiskach wskazanych w załączniku do tego aktu. Warunek wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, obowiązującym na danym stanowisku pracy jest spełniony tylko wówczas, gdy pracownik w ramach obowiązującego go pełnego wymiaru czasu pracy na określonym stanowisku pracy nie wykonuje czynności pracowniczych nie związanych z tym stanowiskiem pracy, ale stale, tj. ciągle wykonuje prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z 15.11.2000 r. II UKN 39/00). I właśnie w kontekście tego wymogu ustawowego, Sąd Apelacyjny rozważył zgromadzony materiał dowodowy.

Odnośnie oceny dowodów zgromadzonych w postępowaniu, wymaga zatem zauważenia, że okresy pracy w warunkach szczególnych, stosownie do § 2 ust. 2 rozporządzenia, stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia lub w świadectwie pracy. Należy jednak wskazać, że z cytowanego wyżej § 2 rozporządzenia nie wynika, aby stwierdzenie zakładu pracy w przedmiocie wykonywania przez pracownika pracy w warunkach szczególnych miało charakter wiążący i nie podlegało kontroli organów przyznających świadczenia uzależnione od wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Brak zatem takiego świadectwa lub jego zakwestionowanie przez organ rentowy, nie wyklucza dokonania ustalenia zatrudnienia w warunkach szczególnych innymi środkami dowodowymi w toku postępowania sądowego. Podnoszona zatem przez organ rentowy okoliczność nie dysponowania przez skarżącego świadectwem pracy w szczególnych warunkach, nie przesądza jeszcze, że wnioskodawca takiej pracy nie wykonywał. Stanowisko w tym przedmiocie wielokrotnie zajmował również Sąd Najwyższy, który między innymi w wyroku z 2.02.1996 roku, II URN 3/95 stwierdził, że w postępowaniu przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokości mogą być udowodniane wszelkimi środkami dowodowymi, przewidzianymi w kodeksie postępowania cywilnego. Ciężar dowodzenia spornych okoliczności ciąży jednak na wnioskodawcy.

Sąd Apelacyjny zaznacza, że w rozpoznawanej sprawie już tylko fakt zatrudnienia wnioskodawcy w okresach od 12.02.1975 do 8.12.1977 w (...) "G." w G., od 5.08.1983 do 30.11.2988 w (...) w G. oraz od 8.05.1980 do 30.07.1983 w (...) w G. był niesporny. Natomiast sporny pozostawał charakter pracy wykonywanej przez wnioskodawcę we wskazanych okresach, niezaliczonych przez organ rentowy do prac w warunkach szczególnych, tj. czy w istocie była to praca wykonywana w szczególnych warunkach. Stało się tak dlatego, że z dokumentów znajdujących się w aktach osobowych ubezpieczonego wynikają jedynie nazwy zajmowanych przez ubezpieczonego stanowisk: monter instalacji sanitarnych, monter instalacji wodno-kanalizacyjnych. Wśród dokumentów nie ma nawet zakresu obowiązków, czy jakiegokolwiek informacji co do rodzaju podejmowanych czynności pracowniczych. W ocenie Sądu Apelacyjnego, nazwy stanowisk, jak „monter instalacji wodno-kanalizacyjnych", czy „monter instalacji sanitarnych" są pojęciami zbyt szerokimi, by umożliwiały niewątpliwe zakwalifikowanie tych prac, jako wykonywanych w warunkach szczególnych, zwłaszcza, że dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa

zajmowanego stanowiska, tylko rodzaj powierzonej mu pracy. Zatem rzeczą ubezpieczonego było przedstawienie dalej idących dowodów wskazanych okoliczności.

Sąd Apelacyjny podzielił przy tym ocenę sądu I instancji, że na podstawie zaoferowanego przez ubezpieczonego materiału dowodowego nie dało się ustalić w sposób pewny i nie budzący wątpliwości, że praca wykonywana przez ubezpieczonego na stanowisku monter sieci wodnokanalizacyjnej, we wskazywanych przez niego okresach, była pracą w warunkach szczególnych tj. wykonywaną stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w głębokich wykopach w rozumieniu wykazu A dział V pkt 1 ww. Rozporządzenia z 7 lutego 1983 r.

Wymaga zauważenia, że na wyżej wskazaną okoliczność zostało przesłuchanych dwóch świadków. Świadek C. H. pracował z ubezpieczonym w latach 1980-1983 w (...) w G., zatem jego zeznania dotyczyły tylko tego okresu. Świadek wskazał, że głębokość wykopów oscylowała od 1,5 m do nawet 6 m. Jednocześnie dodał, że koparka kopała wykopy, a pracownicy układali instalacje, zaznaczył też, że w spornym okresie ubezpieczony wykonywał także pracę brygadzysty. Drugi z przesłuchanych świadków, R. S. pracował z M. S. w (...) w G. jedynie w 1983 roku, zaś w (...) przez cały okres zatrudnienia ubezpieczonego. Do czynności wykonywanych podczas zatrudnienia świadek zaliczył robienie przyłączy, podmurówek, a także kładzenie rur, wykopy ręczne. Zdaniem świadka wykopy głębokie 6 m, w okresie pracy w (...), wykonywane były jedynie przez 2 lata. Następnie pracę wykonywano przy szpitalu, gdzie wykopy sięgały do 3 m.

W tym miejscu należy zatem podkreślić, iż w wykazie A dziale V pkt 1 załącznika do rozporządzenia z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, jako prace wykonywane w szczególnych warunkach wymienione są roboty wodnokanalizacyjne w głębokich wykopach. Wymóg uznania robót instalacyjnych (wodno-kanalizacyjnych) za prace wykonywane w szczególnych warunkach, będący warunkiem koniecznym do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, jest spełniony tylko wtedy, gdy takie zatrudnienie było wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w głębokich wykopach. Spójnik oraz (podobnie jak i) oznacza bowiem koniunkcję, a zatem wymóg prowadzenia prac w głębokich wykopach dotyczy zarówno budowy rurociągów, jak i robót wodnokanalizacyjnych. Oznacza to, iż wyłącznie wykonywanie robót wodno-kanalizacyjnych w głębokich wykopach stanowi pracę uprawniającą do obniżenia wieku emerytalnego. Nie można więc zaakceptować stanowiska, zgodnie z którym roboty wodnokanalizacyjne, o których mowa w dziale V poz. 1 wykazu A załącznika do rozporządzenia z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) nie muszą być wykonywane w głębokich wykopach, ponieważ określenie w tym przepisie miejsca wykonywania robót i zarazem miejsca pracy, pozostaje w koniunkcji. Występujący w zwrocie: roboty kanalizacyjne oraz budowa rurociągów w głębokich wykopach spójnik oraz decyduje o tym, iż rzeczowniki po obu jego stronach pozostają w łączności miejsca, czasu lub akcji. Dla zrozumienia treści tego przepisu należy uwzględnić nie tylko wykładnię gramatyczną, ale kształt stylistyczny tekstu i szyk wyrazów pamiętając, że w języku polskim przy swobodnym szyku wyrazów informacje najistotniejsze często umieszczane są na końcu wypowiedzi. (tak por. SN w wyrokach z 12.03.2009, II UK 269/08; z 14.11.2013, II UK 133/13; z 29.01.2014, II UK 247/13; Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 26.09.2012, III AUa 349/12; we Wrocławiu z 8.02.2012, III AUa 1607/11). Przepisowym wymogiem jest zatem, by praca polegała nie tylko na montażu sieci wodnokanalizacyjnej, ale by była świadczona w głębokich wykopach. Wobec powyższego konieczne było ustalenie, czy wykopy, w których pracował wnioskodawca z zasady były wykopami głębokimi. Nie każdy bowiem wykop można zakwalifikować jako wykop głęboki.

Sąd Apelacyjny w niniejszej sprawie był w powyższym zakresie związany wykładnią dokonana przez Sąd Najwyższy, który rozpoznał kasację ubezpieczonego. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku, uchylającego poprzedni wyrok Sądu Apelacyjnego wydany w niniejszej sprawie, nie podzielił argumentacji Sądu Apelacyjnego, który odwołując się do opracowań natury technicznej, przyjął że pojęcie głębokich wykopów należy odnieść wyłącznie do wykopów, których głębokość przekracza 3 m. Zdaniem Sądu Najwyższego decydującym kryterium możliwości zakwalifikowania danej pracy w wykopach do prac w szczególnych warunkach i przyznania z tego tytułu emerytury, powinna być stała praca w pełnym wymiarze czasu pracy w wykopie, którego głębokość **przeciętnie przekraczała wzrost danego pracownika**.

Sąd Apelacyjny zwrócił zatem uwagę, że w analizowanym przypadku nawet przy uznaniu za pracę w głębokich wykopach, pracy wykonywanej przez ubezpieczonego w wykopach o głębokości rzędu dwóch metrów (co sugerował Sąd Najwyższy), nadal brak podstaw do uwzględnienia odwołania. Jak już bowiem wyżej wskazano, z zeznań świadków i samego ubezpieczonego wynikało, że ubezpieczony pracował zarówno w wykopach o głębokości około 2 - 2,5 metrów, a sporadycznie około 3 - 6 metrów, ale również pracował w płytszych wykopach o głębokości ok. półtora metra. Zdaniem Sądu Apelacyjnego układanie rur wodociągowych w wykopach o głębokości 1,5 metra, nie można zakwalifikować jako pracy w głębokich wykopach. W ocenie Sądu Apelacyjnego w sytuacji, gdy praca świadczona jest w wykopie o głębokości około 1,5 metra tj. o głębokości najczęściej nieprzekraczającej wzrostu dorosłego człowieka, nie sposób przyjąć, że jest to praca w głębokim wykopie. Taka praca nie jest szczególna wobec braku szczególnych uciążliwości w zakresie ograniczenia wentylacji, ograniczenia przestrzeni i obciążenia psychofizycznego pracownika związanego z ryzykiem zasypania w momencie układania instalacji na dnie wykopu.

Sąd Apelacyjny wziął przy tym pod uwagę, że ani świadkowie, ani sam ubezpieczony nie potrafili wskazać konkretnych okresów w jakich ubezpieczony wykonywał pracę w wykopach danej głębokości. Jest to rzecz jasna zrozumiałe wobec znacznego upływu czasu, jak też nie do odtworzenia jedynie w oparciu o ludzką pamięć. Świadek C. H. opisując charakter prac wykonywanych przez ubezpieczonego w (...) w C. w latach 1980-1983 podał jedynie ogólnikowo, że wykopy miały od półtora do 6 metrów głębokości. Świadek wskazał przy tym, że **zwykle wykop miał dwa lub półtora metra**. Świadek R. S., który pracował z ubezpieczonym w 1983 r. w (...), a następnie w (...) w latach 1983-1988 wskazał, że jedynie przez 2 lata pracowali w wykopach mających 6 metrów głębokości i miało to miejsce na (...). Świadek dalej podał, że w C. pracowali w wykopach 2- metrowych, zaś w W. w wykopach do 3 metrów wykonywał instalację sanitarną i taką samą pracę wykonywali również przy szpitalu w G. przy ulicy (...). Z kolei ubezpieczony wskazał odnośnie pracy w W., że **początkowo były tam wykopy na półtora metra**.

W tym miejscu zaakcentować należy, że w sprawie, w której przedmiotem jest prawo do ubezpieczeń społecznych, wymaga się dowodów nie budzących wątpliwości, spójnych oraz precyzyjnych - potwierdzających czy uprawdopodobniających w stopniu granicznym z pewnością nie tylko fakt zatrudnienia, ale i pozostałe okoliczności związane ze świadczeniem pracy. Sąd Najwyższy, m.in. w wyroku z 9.01.1998 II UKN 440/97 wskazał, że zaliczenie nieudokumentowanych spornych okresów składkowych z przebiegu ubezpieczenia do stażu ubezpieczeniowego na podstawie zeznań świadków lub przesłuchania strony zainteresowanej jest dopuszczalne tylko w przypadkach nie budzących żadnych wątpliwości co do spójnego i precyzyjnego - rodzajowego oraz czasowego potwierdzenia się udowodnianych okoliczności. Dlatego za uzasadniony należy uznać rygoryzm sądu w ocenie materiału sprawy, który wykazuje sprzeczności. O ile strona pragnie uzyskać korzystne dla siebie rozstrzygnięcie, musi na okoliczność twierdzeń przedstawić sądowi dowody. Nie gołosłowne, hipotetyczne założenia, nie mające pokrycia w jakimkolwiek innym dowodzie, ale rzeczywiste dowody, pozwalające ustalić (tu – na gruncie niniejszej sprawy), w jakim faktycznie charakterze ubezpieczony pracował w okresach od 12.02.1975 do 08.12.1977 w (...) "G." w G., od 05.08.1983 do 30.11.1988 w (...) w G. oraz od 08.05.1980 do 30.07.1983 w (...) w G.. Tymczasem w analizowanym przypadku na podstawie zeznań świadków oraz mając na uwadze przesłuchanie ubezpieczonego, a także lakoniczną dokumentację pracowniczą nie można w sposób pewny ustalić, w jakich dokładnie okresach ubezpieczony wykonywał pracę w wykopach głębokich. To, że pracował w głębokich wykopach, zostało udowodnione, natomiast brak dowodów na okoliczność, że w podawanym przez siebie okresie, pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Należy w powyższym kontekście zauważyć, że nie ubezpieczony nie otrzymał od pracodawców świadectwa pracy w szczególnych warunkach, lecz świadectwa takie wystawiły po kilkunastu/kilkudziesięciu latach od zakończenia zatrudnienia urzędy archiwizujące dokumenty pracownicze, bądź w jednym przypadku likwidator.

W takim stanie sprawy, wobec braku ustalenia okresów kiedy ubezpieczony pracował w wykopach o głębokości co najmniej od 2 metrów do 6 metrów, a kiedy pracował w wykopach o głębokości około 1,5 metra, Sąd Apelacyjny nie miał podstaw do stwierdzenia, że ubezpieczony w głębokich, około dwu metrowych wykopach pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy przez co najmniej 15 lat. Stałe wykonywanie prac w szczególnych warunkach, w pełnym wymiarze czasu pracy stanowi niezbędny warunek do zaliczenia danego okresu pracy do pracy w

warunkach szczególnych. Ustalenia przedmiotowej sprawy wykluczają możliwość zaliczenia spornego okresu do prac w warunkach szczególnych.

Odwołując się do życiowych spostrzeżeń Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny zwrócił nadto uwagę, że w spornych okresach zimy były bardzo mroźne i śnieżne, co uniemożliwiało pracę w jakichkolwiek wykopach. Monterzy instalacji wodno-kanalizacyjnych wykonywali wówczas prace montażowe wewnątrz budynków mieszkaniowych i przemysłowych, które nie były uznawane za prace w szczególnych warunkach. Okresy pracy w wykopach, były zatem pomniejszane o kilkumiesięczne przerwy w wykonywaniu takich prac. Niewątpliwie ciężar dowodu w tej kwestii obciążał wnioskodawcę.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, ubezpieczony w toku postępowania nie wykazał prawa do emerytury w wieku obniżonym. Ponieważ prawo to jest przywilejem i odstępstwem od zasady wyrażonej w art. 24 ustawy emerytalnej, to regulujące je przepisy oraz przesłanki do jego przyznania należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo, a więc ściśle. Nie można w niniejszej sprawie uznać, by ubezpieczony wykazał ponad wszelką wątpliwość, że przez co najmniej 15 lat świadczył pracę w warunkach szczególnych stale i w pełnym wymiarze, pracując w głębokich wykopach.

Wobec powyższego, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację ubezpieczonego. O kosztach zastępstwa procesowego Sąd Apelacyjny orzekł zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy wyrażoną w art. 98 k.p.c. oraz w zgodzie z § 10 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2018.265 j.t.).

Beata Górńska Jolanta Hawryszko Romana Mrotek